॥ श्रीगजानन समर्थ ॥

महाराष्ट्र-गीत.

भाग १ ला.

शंकर गजानन पुरोहित. बी. ए.

आवृत्ति पहिली.

(सर्व हक्क स्वाधीन)

किंमत १ आणा.

शके १८२७—सन १९०५.

सि० सि० आर्फनेज छा० छा०

अनुक्रमणिका.

		पान.
१	नमस्कृति-गीत	१
२	जय! स्वतंत्रते!	३
३	टोपीवाला!	४
४	शिव-गीत	५
५	बोध-सुधा	६
६	महाराष्ट्र-सुंदरी	८
७	जागृति-गीत	१०
८	पारतंत्र्य-गीत	१४
९	दुर्दैवाचा फटका	१४
१०	प्रार्थना	१६
११	मावळे!	१७
१२	सूर्याजीचे भाषण	१८
१३	मोक्ष-देवते!	२१

॥ श्री ॥

महाराष्ट्र-गीत.

नमस्कृति-गीत.

नमो देशबंधो ! नमो धर्म-बंधो !
नमो कर्म-बंधो ! नमो कार्य-बंधो ! ॥
नमो हास्यबंधो ! नमो दास्यबंधो !
नमस्कार माझा असो आर्यबंधो ! ॥ १ ॥
नमो मातृभूमी ! जिथें जन्मलों मीं ।
नमो पुण्यभूमी जिथें वाढलों मीं ॥
नमो दुःख-भूमी जियेच्याच कामीं ।
पडो देह माझा; सदा ती नमी मीं ॥ २ ॥
नमो आर्यधर्मा ! नमो नित्यधर्मा ।
नमो सर्व धर्मांचिया मूळधर्मा ॥
जयासाठि लोकीं जगावें, मरावें, ।
तरावें भवीं, त्या नमावें, भजावें ॥ ३ ॥
नमो शारदा-वंद्य-पादाम्बुजातें ।
नमो पुंडरीकासनासुन्दरीतें ॥
नमो जान्हवी-पुण्यतीर्थोदकातें ।
नमो देवगंधर्वयक्षोरगातें ॥ ४ ॥
नमस्कार स्वातंत्र्य-देवीपदातें ।
हरी जी स्वभक्तांचिया आपदांतें ॥ ५ ॥
जिथें पारतंत्र्याचिया शृंखळातें ।
मुळीं वाव नाहीं, नमस्ते ! नमस्ते ! ॥ ६ ॥

नमो अस्त्रविद्ये ! नमो शस्त्रविद्ये !
नमो शौर्यविद्ये ! नमो धैर्यविद्ये ! ॥
नमो आदिशक्ते ! नमो सर्वशक्ते !
भवानी नमो कालिके ! चण्डिमाते ! ॥ ६ ॥
नमो रामदासाग्रजे संतमाळे ! ।
नमो मावळे युद्ध–तीर्थी निमाले ॥
नमो म्लेंच्छ–संहार–शील–द्विजाते ।
नमो आर्यराणा शिवाजी नमस्ते ! ॥ ७ ॥
जयीं देशकार्यी, तसें धर्मकार्यी ।
फिरंगी–तुरुष्कांचिये मृत्युकार्यी ॥
रणीं अर्पिलें प्राण त्या धार्मिकांना ।
नमस्कार माझा असो पूर्वजांनां ॥ ८ ॥
जयांचेनि वीर्यें असें जाहलो मीं ।
जयांचेनि पुण्यें जगीं वर्ततो मीं ॥
तयांचें प्रसादें स्वकर्तव्यकर्मी ।
झिजो देह माझा, सदा त्यां नमीं मीं ॥ ९ ॥
नमो क्षेत्रतीर्थें नमो दुर्गराजे ।
नमो वृक्षपाषाण देशांत जे जे ॥
स्वतंत्रें जगीं वर्तुनी गीत गाती ।
नमस्कार माझा तया पक्षिजाती ॥ १० ॥
नमो सौख्यकर्ता ! नमो दुःखहर्ता !
असे चातकां मेघ जेवीं तृषार्ता ॥
तुझ्यावाचुनी कोण तारी अनाथां ।
पदी 'शंकरा' ठाव दे विश्वनाथा ! ॥ ११ ॥

केसरी ता० २२ नोव्हेंबर १९०४.

जय ! स्वतंत्रते !

(धन्य जाहला—)

कालिदेवते ! जयतु जय ! स्वतंत्रते ! ॥ धृ० ॥
दैत्यरुधिर मळवट युत ।
अति भीषण भाल दिसत ।
रक्तनयन । उग्रवदन ॥ चण्डिदेवते ॥ १ ॥
धग धग करिं खड्ग धरीं ।
शत्रु–उरीं कंप भरी ।
असुरहनन । म्लेंच्छ-कदन ॥ करिसि नित्य तें ॥ २ ॥
वक्षःस्थलिं बहु कराल ।
रुळत शत्रु–रुंडमाळ ।
संत शरण । करिसि अवन ॥ भुवन–वंदिते ! ॥ ३ ॥
दास्य–शृंखळा खळखळ ।
दर्शनेंच तुटति प्रबळ ।
शत्रुदलन । दास्यहरण ॥ ब्रीद मिरविते ॥ ४ ॥
स्वातंत्र्यास्तव लढती ।
वीर रणीं तेथ वसती ।
तव अनुदिन । करिति ध्यान ॥ समर–शूर ते ॥५॥
मांसाशन रुधिरपान ।
प्रेतासन सुखद शयन ।
दुःखशमन । सौख्यमिलन ॥ होय सहज तें ॥ ६ ॥
असुर मातले अपार ।
भूमिस हो दुःखभार ।
बघसि किती । अंत अती । मातृ–देवते ! ॥ ७ ॥

टोपीवाला •

(सगुण गुण माया—)

टोपीवाला । पाहुणा घराला आला ॥ धृ० ॥
पायीं तुडवी थोर नृपावळी ।
थय्‌थय्‌ नाचे भरतमंडळी ।
दुःख किती ते लिहिलें भाळीं । नकळे मजला ॥ १ ॥
नररक्ताचा तिलक कपाळीं ।
मदिरेची ती लाली गालीं ।
मृत्युलालसा नयनीं भरली । पुरवायाला ॥ २ ॥
असिधारा–व्रत नित्य घेतलें ।
कुक्षीमाजी देश दडपले ॥
कौटिल्याचें पूर लोटले ॥ कारि शिण आला ॥ ३ ॥
बकध्यान तें दिसे भयंकर ।
द्वैत साधुनी चतुरें सत्वर ।
उदरीं नेलें आर्य सुखागर ॥ घातला घाला ॥ ४ ॥
सङ्गराङ्गणीं क्लीब रडविले ।
कीर्तिरवाचें शंख फुंकिलें ।
दुंदुभिनादें वीर्य लोपलें ॥ सुखवश झाला ॥ ५ ॥
हालाहल उदरांत निर्मिलें ।
मधुपीयूषा अधरीं बसविलें ।
जिव्हालौल्यें कर्ण लांबले ॥ बंदरवाला ॥ ६ ॥
वैश्यवर्ण हा पूर्वा–श्रमिचा ।
दिसे लाडका परिदैवाचा ।
सिंहासनिं बघ बैसे साचा ॥ धन्य जहाला ॥ ७ ॥
भटास दिधली जेव्हा ओसरी ।
समया पाहुनि पाया पसरी ।

साम्राज्याचा डंक विषारी ॥ मारिता झाला ॥ ८॥
प्रौढी मिरवे शस्त्रास्त्राची ।
साम्राज्याची हौस मनीची ।
जाळायास्तव सुखें जगाची ॥ शूर निघाला ॥ ९ ॥
हातें रगडीं, पायीं भरडी, ।
आर्य जनाची पुराण पगडी ।
स्वातंत्र्याची दावी नरडी ॥ प्रमुदित झाला ॥ १० ॥
हाय ! हाय ! हतदैव कपाळा ।
कोठुनि आणिले अशा नराला ।
मधुर विषानें मारि जगाला ॥ टोपीवाला ! ॥ ११ ॥

शिव—गीत.

(थोर तुझे उपकार—आई).

धन्य शिवाजी थोरा नृपनर धन्य शिवाजी थोर ॥धृ०॥
यवनपीडिता अवनी बघुनी ।
कर–कमलावरि शिर घेवोनी ।
धावे सत्वर शिव उद्धरणीं॥प्रभु नरसिंह-किशोर ॥१॥
दुःखितवदना शरणादीना ।
भारत–वसुधा बाष्पलोचना ।
करुणा भाकी शीघ्रोद्धरणा ॥ गांजिति यवन कठोर॥२॥
जयशाली जयकालि! भवानी ।
प्रचण्ड हरहर गर्जित करुनी ।
म्लेंच्छ धुरंधर असुर दण्डुनी॥समर कर्म करि घोर॥३॥
महाराष्ट्र–सुंदरी कपाली ।
यवन रुधिर शुभ तिलकाल्याली ।

स्वातंत्र्याची करिं ब्रीदावळी॥मिरवे जो रणधीर ॥४॥
तानाजीचा स्वदेश बाणा ।
त्यजुनी समरीं पंच प्राणा ।
यवन मुक्त करि गड कोंढाणा॥सिंह हरपला शूर ॥५॥
गडी मराठा मुरार बाजी ।
धीर मावळा रणिं येसाजी ।
प्रभु पासलकर अजिंक्य गाजी॥स्वदेशकार्यीं चूर ॥६
खड्ग–धनुर्धर परार्थ–तत्पर ।
धारातीर्थी श्री अजरामर ।
मिळवुनि सेविति मोक्ष निरंतर॥किति वानावे वीर ॥७
शिव चरणातें भावें ध्याऊं ।
आनंदानें गाणीं गाऊं ।
उन्नति–पंथा काळें जाऊं ॥ धन्य धन्य शिव थोर॥८

बोधसुधा.

(चाल रीत सारी गेली—)

भरतभूमि बुडते तारा । लाज ना तुह्मा हो ॥ धृ० ॥
धन्य थोर शिवबा राणा ।
समरिं मरण ज्यांचा बाणा ।
मावळे तयाना नाणा ॥ मानसीं कधी हो ॥ १ ॥
रामदास गुरुची वाणी ।
मधुर–बोध–मणिमय खाणी ।
घाव हृदय–मर्मी हाणी ॥ विसरले तया हो ॥ २ ॥
आर्यभूमि–पदतळिं रतले ।
म्लेंच्छभार–हरणीं मेले ।
अंतिं ईश–चरणीं नटले ॥ पूर्वजा स्मरा हो ॥ ३ ॥

धर्ममार्ग कैसा त्यजिता ।
अधममार्ग कळुनी वळता ।
पुण्यमार्ग नच आचरितां ॥ दु:ख तें मिळे हो ॥ ४ ॥
दीनभाव अरिच्या पुढती ।
धरुनि नित्य लोटांगणती ।
दास ह्मणुनि जगिं वावरती ॥ धन्य नरमणी हो ॥५॥
माय–धेनु–रुधिरा पाहे ।
स्वजन–दुःख–भारा साहे ।
परस्तवनिं जिव्हा वाहे ॥ नाकळे कशी हो ॥ ६ ॥
धैर्य शौर्य कोठें गेलें ।
स्वाभिमान साहस नुरले ।
भ्याड हृदयिं कैसें झाले ॥ अवदशा अशी हो ॥ ७ ॥
‘ धर्म–वैरि तितुके कुत्ते ।
घालि मारुनिया परते ’ ।
झुंज घातलीया वरतें ॥ यश न तें कसें हो ॥ ८ ॥
‘ तेज थोर चळवळींचें ’
रामदास कथिती साचें ।
‘ अधिष्टान जरिं ईशाचें ’ ॥ यशनकां मिळे हो ॥९॥
‘ महाराष्ट्र जन मिळवावा ’
एकजीव सकल करावा
कार्यभाग मग उकरावा ॥ यश न मग कसें हो ॥१०॥
भक्त–पाळ रिपुगण–हंता ।
दावि तोचि सुखकरपंथा ।
दीनवत्सला भगवंता ॥ शरण त्या रिघा हो ॥ ११ ॥

महाराष्ट्र-सुंदरी.

(वीरा भ्रमरा—)

महाराष्ट्र-सुंदरी विलसते ब्रह्माण्डीं माउली ।
स्मृतिगत-सौख्याची साउली ॥ धृ० ॥
इन्दुवदन हें आनंदानें दुःख-जळदिं रंगलें ।
ह्मणुनी जन बहु हर्षावले ॥
कपोलभागीं स्वच्छंदानें बाष्पपूर लोटले ।
कृषिवल तेणें आनंदले ॥
केशकलाप-स्नेह पूर्वीचें अस्तंगत जाहले ।
जीवन-कलहातें फावले ॥
॥ दास्यत्वकुकुंमा गण्डस्थलिं लाविलें ॥
॥ दुर्भाग्य-हरिद्रा निम्नभागिं रेखिलें ॥
॥ ऐश्वर्य मूर्त परिपूर्ण मनीं बाणलें ॥
परोपरीनी नटुनी थटुनी भरतभूमि सजविली ।
किती तरि सुंदरशी दिसली ॥ १ ॥
इंद्रनील-मणि-खचित-मंचकीं शय्या अव्हेरिली ।
प्रेमें धरणीवर पहुडली ॥
चंदन-चर्चन, केशर-लेपन, शृंगारा सोडिले ।
शीतल पवनातें वरियलें ॥
अमूल्य वसनें, रत्नाभरणें, निखिल हाय टाकिली ।
मजला योगिनि जणु भासली ॥
॥ जीर्णता-दुकूला अंगावरि वेष्टुनी ॥
॥ दारिद्र्यहार सितकंठीं शुभ घालुनी ॥
॥ परावलंबन तांबूला खाउनी ॥
कनककंदली-कोमल-काया पाण्डु कृशा भासली ।
तेणें सिंहकटी शोभली ॥ २ ॥

सार्वभौमिनी सिंहासनिची सद्गुण-गणशालिनी ।
बिळसे पंजरिं ती भामिनी ॥
अभिनव-नलिनीदल-करिं कांचन-भूषण नच शोभलें ।
आयस-कंकण मग घातलें ॥
नंदनवन-सुख स्वातंत्र्याचें आनंदें सोडिलें ।
मानस परवश तें जाहलें ॥
॥ स्वत्वा सोडुनि अद्वैता बाणले ॥
॥ आपपराचें भाव पहा विरमले ॥
॥ ब्रह्मानंदीं मन मोदें रंगलें ॥
खड्गपरशुधर-कर पर ज्यांनीं चरचर रणि कापिलें
गोमुखिमाजी ते बैसले ॥ ३ ॥
रणझुंझारीं घोर संगरीं प्राणातें तर्पिलें ।
त्यांहीं मौनातें साधिलें ॥
अश्रुबिन्दुनें रिपुशिरशत ते रणकुंडी अर्पिले ।
त्यांहीं प्रखरत्वा सोडिलें ॥
ऐश्वर्याचें भगवे झेंडे अटकेवरिं रोविले ।
तेही कालमुखीं लोपले ॥
॥ कोठची स्थिती ती घोरतमा निर्दया ॥
॥ शांति-समुद्रीं अवगाहन व्हावया ॥
॥ क्लैब्य वरें मग पुरुषत्वाचि कांसया ॥
ऐशी निर्गुण ! निराकार ! ती निर्विकार ! माउली ।
स्मृतिगत-सौख्याची साउली ॥ ४ ॥

जागृति–गीत.

(थाळा जो ओ रे.)

जागृत हो बाळा । वेल्हाळा । गोब्राह्मण–प्रतिपाळा ।
निद्रा किति घेशी । शिवबाळा । सज्जन–हृदय मराळा ॥धृ॥
राज्य लया गेलें । हास्याचें । सुदिन पहा मावळलें ।
पुनरपि आर्यांचें । हतदैवें । नष्टचर्य पातलें ।
गायी हंबरती । दुःख–भरें । ब्राह्मण ते तळतळती ।
वाली नच उरला । धर्माला । शरणहि तव चरणाला ॥१॥
शूर–महाराष्ट्रीं । स्वातंत्र्य । सूर्य–तेज मावळले ।
एकाकीं दैवें । परकीय । दास्य–तिमिर फांकलें ।
दुष्काळीं जन । तार्डालें । दारिद्र्यें गांजियलें
भक्तजना तारी । यवनारी । कितिक आळवूं तुजला ॥२॥
स्वर्गी पूर्वज । हतभागी । ढाळिति अश्रू नयनीं ।
सुरमुनि–गंधर्व । किन्नर । दुःखित झाले गगनीं ।
दैत्य महाप्रबळ । मातले । तत्पर सुर–संहरणीं ।
भारतभूमी ही । दीनपणें । शरण येतसे तुजला ॥ ३ ॥
दुःखद ही रजनी । संपोनी । सुखद किरण फांकलें ।
उघडी नयनाला । आनंद । मधुरगंध हें सुटले ।
बन्दीजन गाती । आकाश । दुंदुभिनादें भरलें ।
अंत किती बघसी । कधि येशी । स्वजना सुखवायाला ॥४

पारतंत्र्य–गीत.

(भुजंग प्रयात)

तुझेचेनियोगें बहू मान्य झालो ।
तुझेनी प्रसादें जगीं धन्य ठेलो ॥

तुझ्या वाचुनी कोण वाली अम्हातें ।
नमः पारतंत्र्या ! नमस्ते, नमस्ते ॥ १ ॥
कृती वर्णितां वेदवाणी शिणेल ।
कवी कोण वाणी न ज्याची थकेल ॥
नमीती तुला ठेवुनी मस्तकातें । नमः–॥ २ ॥
पिता तूंच माता सखा तूंच लोकीं ।
तुझ्या सारिखा बंधु नाहीं त्रिलोकीं ॥
तुझ्यावीण आह्मीं न जाणीत नातें । नमः–॥ ३ ॥
सख्या तूझिया द्वैत नाहीं मनांत ।
करी कोण तूझी सरी या गुणांत ॥
विसावा जगीं तूंच दुःखी मनाते । नमः–॥ ४ ॥
पराचें पुढें दीनभावें नमाया ।
अजीजी सदा त्यापुढें स्वीकराया ॥
तुवा शीकवीले किती वानु तूते । नमः–॥ ५ ॥
बसे एक गाली तरी दूसरा तो ।
कराया पुढे गाल आह्मी न भीतो ॥
असें श्रेष्ट–धारिष्ट ये मानसाते । नमः–॥ ६ ॥
नसे एकलत्ता दुजी खावयाला ।
अती मानसीं दीसतो हा भुकेला ॥
कधी सोडिना अंतरीं शांततेते । नमः–॥ ७ ॥
हजारो युगांतीं तपाते करोनी ।
निराहार राहे मुनी घोर रानीं ॥
उपाशी तपावीण ये राहण्याते । नमः–॥ ८ ॥
नसे खावयाला पुरेसे कधीही ।
कुठे वस्त्र लेणे अलंकार पाही ।
अयासाविणें जिंकितो इंद्रियातें । नमः–॥ ९ ॥

क्षमेचें महा–शस्त्र हातीं धरोनी ।
करू दिग्जया श्री अणू ती हरोनी ॥
नको ऐकण्या या पुढे संगरातें । नमः–॥ १० ॥
बरे धैर्य गेलें, बरे शौर्य गेलें ।
बरे हास्य गेलें, बरे दास्य आलें ॥
धरूरे नको तूं अशा दुर्गुणातें । नमः–॥ ११ ॥
नको रानटी धर्म मूढादिकांचा ।
धरू या पुढें मार्ग तो श्वापदांचा ॥
मनःपूत स्वातंत्र्य देशी अह्मातें । नमः–॥ १२ ॥
महा मूर्ख ते मानसीं इच्छितातीं ।
स्वराज्यीं किती नाकळे हाल होती ॥
ध्वजा लाविली एककाळी पुरें तें । नमः–॥ १३ ॥
नको व्यर्थ आयास सायास जीवा ।
सुखाचा मिळे घांस पूर्वीं न ठावा ॥
वरी कोण दुःखा त्यजोनीं सुखातें । नमः–॥ १४ ॥
पुराणीं बहू वर्णिला सेव्य–धर्म ।
तयांतील कोणी न शोधीच वर्म ॥
सदा जोडुनी पुण्य तोडी अघांतें । नमः–॥ १५ ॥
कशाचा तुझा धर्म कैंचा स्वदेश ।
दिशा दाहि यांचा असे कोण ईश ? ॥
त्यजूं या स्वदेशाचिया मृत्तिकेतें । नमः–॥ १६ ॥
कदा काळिं संपत्ति येता घरांत ।
मदोन्मत्त तो निंद्य होई जनांत ॥
नको वीष ते दूर नेई दिगन्ते । नमः–॥ १७ ॥
दिलें विश्व आह्मां इनामांत सारें ।
कुठेंही घरीं घेउनी झोळि जारे ॥

असें बाणलें पूर्ण वैराग्य मातें । नमः– ॥ १८ ॥
क्षुधा कासया ती जळो नांव तीचें ।
तिनें हाल केलें बहू या जगाचें ॥
धरूं योग–मार्गा करूं साधनातें ।नमः–॥ १९ ॥
असे घोर संसार निःसार बापा ।
सदा जोडिसी व्यर्थ कां थोर पापा ॥
कधी सोडु आह्मी अशा मींपणातें । नमः–॥ २० ॥
नसे सत्य कांहीं, असे सर्व माया ।
नसे शक्ति आह्मांत ती ओळखाया ॥
तुवा दीधली ती दयाळा अह्मातें । नमः–॥ २१ ॥
पुरे धर्मभक्ती पुरे देशभक्ती ।
पुरे अर्थभक्ती पुरे मोक्ष भक्ती ॥
मिळे सेविता ज्यासि चारी फळातें ।नमः–॥ २२
असें आमचें दास्य हें मोक्षधर्म ।
जयावीण जाणो न ते अर्थकाम ॥
स्वदेशीं सुखी लोटलेसी अह्मातें । नमः–॥ २३ ॥
दयानीति शांती क्षमा आर्जवातें ।
समाधान ऐसा वरी सद्गुणातें ॥
नसे स्थान शौर्यादिका दुर्गुणांतें । नमः–॥ २४ ॥
नको पुत्रपौत्रादि तो व्याप लोकीं ।
पुरा त्रासलो गांजलो मीं विलोकी ॥
जगीं सर्वही दुःख जावो लयातें । नमः–॥ २५ ॥
कळेना! वळेना मती ती ढळेना ।
मनीं कल्पना अन्यथा येति नाना ॥
परी संकटीं एकला तूं जनातें । नमः–॥ २६ ॥
मनी भाव राहो, घडो नित्य सेवा ।

तुझ्या—साठि हा देह माझा पडावा ॥
विसावा न ठावा तुझ्यावीण माते । नमः—॥ २७
घडो पावना तूझिया दर्शनाते ।
तुझे आवडो वर्णितां सद्गुणाते ॥
झडो पापसारे, तुटो बंधनाते । नमः—॥ २८ ॥
खरा पारतंत्र्या ! गुरू भेटलासी ।
कितीका परींनी जना शीकवीसी ॥
प्रभो मार्ग तो शीघ्र दावी अह्माते ॥ नमाः—॥२९
दासत्वाची नयनिं दिसते नित्य ती रम्यमूर्ती ।
अभ्यासोनी गुणगण तिचे साधिजे हेतुपूर्ती ॥
सापेक्षत्वें कळुनि वळुनी जेधवा ज्ञान होई ।
एकाएकी कुमति-जनित-ध्वांत तें दूर जाई. ॥ ३०

दुर्दैवाचा फटका.

(विकट वाट वहिवाट—)

आनंदाचा दिवस सुखाचा येइल साचा कधीतरी ।
दीन-जनांचा पालनवाला सकल खलांचा नाश करी ॥ध्रु०॥
गळे झोपडी घडी घडी परि बहू आवडी वसे मनीं ।
कटि लंगोटी पोट खपाटी ही परिपाटी सकल जनीं ॥
ढिगळांची ती कळाविहीना वाकळ खाद्यांवरी वसे ।
जीर्णहि खासें तें मुंडासें कसें बसें तरि शिरीं वसें ॥
उदरपोषणा अन्न मिळेना यत्नहि नाना जरी करी ।
दास्यनियोगें हास्य लोपले उदासीनता मनीं वरी ॥
सतेजवदनीं तेज लोपुनी भेसुर नयनीं भूत जसें ।
लाल गालिची लाली जाउनी खोल जहाले पहा कसे ॥
कधी सुखाचा घांस मिळेना मांस कोठचें तुम्हा दिसे ।

दारिद्र्याचा वास घरीं मग फांस गळ्याला उणा नसे ॥
दानवंचना बहु करितांना मानखण्डना परोपरी ।
परांपुढती मान नमविणें अपमाना ह्या सहन करी ॥
अशनीं कोंडा, शयनीं धोंडा, मनांत मांडा सदा वसे ।
हाय कपाळा! निर्दय वेळा, गोपाळा ! तुज दया नसे ॥
धनी उपाशी चाकर खाशी करी मिजाशी धनावरी ॥१॥
मराठशाही पेशवाइची अखेर होई पहा कशी ।
दुर्दैवानें पाठपुरविली सुखें लोपलीं धुकें जशी ॥
शौर्य लोपलें धैर्य निमालें वीर्यहि गेलें कसें पहा ।
करी परांच्या राज्य बुडालें जगांत होई हंसे म्हा ॥
क्षत्रापासुनी त्राण कराया क्षत्रियांत मुळि जीव नसे ।
मान सोडिला भान नसे त्या श्वानवृत्ति ती मनीं वसे ॥
शापनियोगें शरसंधानें अरितें मरणें प्राप्त घडे ।
सव्यसाचि ते ब्राह्मण गेले दास्य–सेवनीं मती जडे ॥
देश बुडाला धर्म लोपला कली मातला महाबळी ।
शूद्रांचा तो मळा पीकला द्वेष मांडिला कसा खळीं ॥
भारतभूमी व्यसनकर्दमीं लोळे नयनीं नीज परी ।
मती वळेना कृती घडेना जागृति केव्हां हाय खरी ॥
मटो आमुचें वेळू गिळती परि मागुती जाणवती ।
दो दिवसाची हौस मनीची पुरवा पुढती तीच गती ॥
प्रजा गांजली मजा पाहती खास नव्हे ही रीत बरी ॥२॥
यारे यारे बांधवसारे एकविचारें कार्य करूं ।
फूट तोडुनी जूट करोनी सदा सुखाला चला वरू ॥
माज सोडुनी काज करूया खाज खळांची जिरवुनीया ।
जीवन–संगरिं झुंज घालुनी पतन करूया ही काया ॥
'भक्तासाठीं तो जगजठी' कृष्णासाठीं उभा असे ।

संसाराच्या पैल-तिराला स्मरुनी त्याला जाउ कसे ॥
अनाथ दुबळे अंध पांगळे वेगवेगळे दीन खुळे ।
मायभूमिची सकलहि बाळे एक करूया भीम बळे ॥
संघ-बळाते एकवटोनी मार्ग गाठुया संथपणे ।
घातपात तो पुरे जहाला देश बुडाला याच गुणें ॥
देशद्रोहा धर्मद्रोहा स्वजनद्रोहा पुरे करा ।
लोभ-मोहमद-मत्सर-मोहित सर्व जनांचा गर्व हरा ॥
राज्यसुखाची ऐश्वर्याची मंगलमूर्ती मनीं धरा
निशिदिनि नयनीं अशनीं शयनीं स्वतंत्रतेचें ध्यान करा ॥
भक्ता वरदायिनी भवानी धांवत येऊनि व्यसन हरी ॥
आनंदाचा ॥ ६ ॥

प्रार्थना.

(श्वानाहुनि तुम्हि नीच अतीरे-)

दीन! दयाळा! पतितपावना! विघ्ननाशना! भयहरणा ।
हिमनगदुहितोत्संगविहारी शंभुनंदना करु नमना ॥ धृ०
मदोन्मत्त होउनी विसरलो पदा तुझिया गणराया ।
ह्मणुनि दशा ही घोर पातली कृपा करिशिरे कधि सदया ॥
शरणागत मीं तव चरणाची करुणा भाकी गजवदना ।
अंत कितीरे बघसि दयाळा उशिर कासया रिपुहनना ॥
॥ अन्नान्न दशाही झाली ॥
॥ अवदशा घरासी आली ॥
॥ पंकांत भरतभू ठेली ॥
भक्त मनोरथ कल्पतरू हे नाम सार्थ जगिं करिशि कदा ।
विपदा हरुनी राष्ट्र-संपदा-दान शीघ्र दे सुखरदा ॥ १ ॥
तूं करुणेचा सागर ह्मणविसि ह्मणुनि सांगतो दुःख तुला ।

अधम जनापुढती कधि नलगे सफल याचना जरि मजला ॥
उत्कंठेनें चातकगण हा जललव याची प्रभुराया ।
दीनदयाघन वळशिल केव्हां, सरली अवघी कां माया ॥
॥ विसरलों मातृभूमीला ॥
॥ विसरलों आर्यधर्माला ॥
॥ विसरलों ईश–चरणाला ॥
सुरवरवंदित तवपद–पंकज सेवेमाजी ही काया ।
भक्तपालना! नित्य झिजावी हेंचि मागणें शिवतनया! ॥ २ ॥

मावळे!

(नृपममता रामावरती –)

धन्य ते मराठे भाई । लढले जे निजधर्मार्थ ॥ मावळे ॥
गाजली स्वदेश–प्रीति । रणरंगी केली ख्याती ॥ मावळे ॥
वेचिलें प्राण वीरांनीं । आनंदें धारातीर्थीं ॥ मावळे ॥
स्वातंत्र्य–देवता–चरणीं । रिपुरुधिरा अभिषेकीती ॥मावळे॥
गांजले । स्वजन आपुले । बघुनि धावले ।
चंडसंपातें ॥ हाणिती यवन–सैन्यातें ॥ मावळे ॥ १ ॥
शयनास घोर रणभूमी । पांघरण्या नीलाकाश ॥ मावळे ॥
उदराची नलगे चिंता । पर्वत जळ नित्य पिण्यास ॥मावळे ॥
कटिवसनहि लंगोटीचें । मुंडास शिरस्त्राणास ॥ मावळे ॥
उद्योग राष्ट्र धर्माचा । लागला अनुदिनी ध्यास ॥मावळे॥
रणधीर । समर–झुंझार । म्लेंच्छ–संहार ।
करुनि भूमीते ॥ संतुष्ट करित होत्साते ॥ मावळे ॥ २ ॥
अवतार जगीं मदनारी ॥ शिवराज नेइ समरांत ॥मावळे॥
उपदेश रामदासाचा । बाणला पूर्ण हृदयांत ॥ मावळे ॥
गोब्राह्मण धर्मासाठीं । यवनास रणीं सहरंले ॥ मावळे ॥

जलकालीं हरहर! शब्दें । नक्षत्राङ्गण दुमदुमले ।। मावळे ।।
समशेर । करीं नरवीर । घेऊनी शीर ।
संगरीं गेले । अंती प्रभुचरणीं नटले ।। मावळे ।। ३ ।।

सूर्याजीचें भाषण.

(सिंहगडावर भयभीत होऊन पळूं लागलेल्या मावळ्यांस उद्देशून).

रे ! षंढानो ! समरीं विन्मुख होता कसे, चला, परता ।
धन्य धन्य भूमाता प्रसवे ऐशा सुतां ललाटहतां ॥१॥
व्यसनगतां छळविनता भूमाता–मुक्तता करीं असता ।
परघातां जन्म जिचा खड्गलता ती सुयोधनीं त्याजिता॥२॥
कर-कमलीं शिर घेउनि शूर करी कर्म घोर समरांत ।
पर-रक्त-पूर-सिंचित रण-देवी जो करी खरा पूत ॥ ३ ॥
धारा-तीर्थचि ज्यांचा स्वार्थ असे त्या किमर्थ असुभीति ।
स्वर्ग सुखाकां मुकता? अविचारें, मानवी चला वसती॥४॥
ऐहिक बंधन खण्डुनि हृदय करा थोर शूर वीरांचे ।
आर्यजनन्युद्धृत खलु देह तिच्यास्तव पडोत हे तुमचे ॥५
संसार-घोर-रौरवें पौरनरांनां सुखें पचूं द्या हो ।
यवन–पीडिता अवनी–जननीचे पांग आजि फेडा हो॥६॥
रण–झुंझार ह्मणविता रिपुकुलकटकांस आज वांचविता ।
धेनू–हरणीं गाजे कीर्ति अशा उत्तरासि लाजविता ॥७॥
अर्धाङ्गी खड्गलता म्लेंच्छत्रस्ता तशी जगन्माता ।
कीर्ति-द्रविणाचि तुमचें एकाकी ह्मास हो कसें त्याजिता ॥८
हरहर गर्जा घाला खड्गासी हात हो करा गिल्ला ।
या अल्ला! बिसमिल्ला! करुदे यवनांस वेउ हा किल्ला॥९
नामो-हरम करूं या रणधूळी चारु या यथा-तृप्ति ।
डेरा पैंगबरका दाऊया सत्वरी चल्ला वरती ॥ १० ॥

कर्दन काळ जगाचे पूर्वज तुमचेहि आज घटकेला ।
पवनरथान्तरिं बैसुनि वानिति पुरुषार्थ फार हा केला ॥ ११
धिःकार जिणें तुमचें अधानो! शौर्य करितसा काय ?।
कीर्ति-मन्दिरा हस्ते अंगारा लाविता बळें हाय! ॥ १२ ॥
वीर-मराठे-कुलमणि अनर्थ असती पलायनीं शूर ।
पूर्वज नयन पराक्रम देखुनि वमतील अश्रुचे पूर ॥ १३ ॥
सज्ज विमानीं गगनीं अभ्यङ्गस्नान करुनि सुर-रमणी ।
सङ्गरपतन-पवित्रा वरण्यातें कीर्ति-सुमन-हारांनीं ॥ १४ ॥
आर्य-जनास्तव निर्मिलि भारत—भूमी त्रिलोक—कल्यानी ।
काय हरावें तिजला देखत ह्या रक्तवदन चोरांनीं ॥१५॥
चरचर कांपिती धेनू हंबरडे हीन दीन होवोनी ।
मन्दिरीं जाउनि अमुच्या टाकिति हे देवमूर्ति फोडोनी॥१६
ब्रह्मवृंदा करिती एकाकी भ्रष्ट हे शिखानष्ट ।
गोजिव्हा-पुष्टतनू दुष्ट करा हो जगांतुनी नष्ट ॥ १७ ॥
पातिव्रत्य धनाते चोरिति परि साहता कसें तुह्मिरे ।
लत्ता-प्रहार करुनी सत्वर ह्या दाखवा निरय-विवरे ॥८॥
शेंफरले बहु कृत्यें करुनि अनन्वित जगांत हे मत्त ।
प्रायश्चित्त तयाना द्याया निर्धार अजि करा सत्य ॥१९॥
स्वातंत्र्यास्तव सांप्रत गोब्राह्मण आर्यधर्म रक्षाया ।
त्वत्वा करितां सङ्गरिं बाहुबळें शौर्य गाजवा या, या॥२०॥
पितरमुनी देवादिक ऋृण फेडा सर्वही प्रसंगी या ।
मातृ—भूमिचे रक्षणिं क्षणभंगुर अर्पुंया अजीकाया ॥२१॥
गङ्गाधवलतरङ्गनबुब्दुदवपु यवनशोणितीं पूर्ण ।
माखुनिया शौर्यानें स्वर्गकपाटें करू खुली तूर्ण ॥२२॥
घ्या माघार गड्यानो ! फिरवा वदनें रिपूंवरि घसरा ।

निमिषार्धांत तयांच्या सेनेवरि वज्रजाल हे पसरा ॥२३

स्मरुनि जिजाई देवी तनय जिचा थोर सांभ अवतार ।
धन्य शिवाजी राजे नामाचा त्या तुह्मीं करा गजर ॥२४॥
प्रभुरामदास गुरुचें आणा सामर्थ्य मानसी थोर ।
जगदंबेते स्मरुनी हरहर करुनी लढोनि व्हा अमर॥२५॥
धैर्य धरा, शौर्य वरा, ठार करा, ह्या परां, त्ररा हेत ।
विजयश्री रमणीतें वरुनी सार्थक कराच समरांत ॥२६॥
अथवा कांपा गर्दन घ्याही तलवार शेवटी माझी ।
कुजुनी झडुनी शौर्यैं अंत करा दास्यरौरवांमाजी ॥२७॥
निर्वाणिचें ऐकुनि सूर्याचें शल्यवचन हें कानीं ।
हलकल्लोळा करुनी एकाकी फिरविली पदे त्यांनीं ॥२८॥
झंझावातासम ते गर्जति रिघती रिपूवरी जेव्हां ।
भीषणकोलाहलरव मूर्च्छागत शत्रुसी करी तेव्हां ॥ २९ ॥
शस्त्रास्त्रें खणखणती बोभाटति वीर तेथवा सारे ।
डळमळले ब्रह्माण्डहि रिपु वदती हाय हाय तोबारे ॥३०
कर गळती, पद पळती, ग्रीवा झडती, किती असी तुटती।
जेथुनि आले असती तेथ ते मातृधूलिते मिळती ॥ ३१ ॥
एकाकी घट भरता पापाचे धूळ खात पडती ते ।
सत्यसुमार्ग जयांचा मिळती ते खास विजय-लक्ष्मीते ॥३२
भुजबलहतरिपुरक्तीं सूर्यानें माखिली स्वभूदेवी ।
परशृंखला तुटोनी देशोद्धारक जगीं सदा मिरवी ॥ ३३ ॥

मोक्षदेवते !

(उद्धवा शांतवन कर जा—)

हे मोक्ष देवते ! येई । दर्शन सुख पतितां देई ।। धृ० ।।
छळवादें अरिच्या नित्य । वाहती अश्रुचे पूर ।।
निशिदिनीं अधोगति बघतां ।लागली मना हुरहूर ।।
दिङ्मूढ जाहले कैसें । चिंतातुर मानस थोर ।।
।। सिकता-गृहिं बसलो दिसते ।।
।। मायावृत जग हें फिरतें ।।
प्रत्येकपदीं डळमळते ।। तिळमात्र सौख्य इह नाहीं ।। १
क्षणभंगुर सौख्यां भुलुनी । शाश्वतास कैसा मुकलो ।।
ऋषि-संपादित-कीर्तीतें । विसरुनी अजागल झालो ।।
फेकुनी रत्न तें कारिंचें । पाषाण घेउनी ठेलो ।।
।। ना कळे कशी मति चळली ।।
।। अवदसा मनीं आठवली ।।
पंकांत धेनुही रुतली ।। झडकरि इज पदरीं घेई ।। २ ।।
तारुण्य-पूर्ण-रुधिरानें । अभ्यङ्गस्नान घालीन ।।
शुभ-पूत-चर्म-वसनानें । जगदंबे ! वपु झांकीन ।।
माझिया शिरः-कमलातें । आनंदें पदिं वाहीन ।।
प्रियकर ह्या पंचप्राणा । नैवेद्यास्तव देईन ।।
।। का सत्व वृथा मम बघसी ।।
।। प्राणान्त कासया पाहसी ।।
अति निष्टुर हृदया करिसी ।। हा दीन शरणगे पायीं ।। ३ ।।
जय ! मोक्षदेवते ! येई ! उद्धरी यास लवलाही ।।

महाराष्ट्र–गीत.

पुस्तकें खालील पत्यावर मागवावीतः–

शंकर गजानन पुरोहित. बी. ए.

२०४ रास्ते पेठ, आकुतांचावाडा,

पुणे सिटी.

व्यापाऱ्यांस भरपूर कमिशन मिळेल.

॥ श्री ॥

प्रसिद्ध भिषग्वर कै. भाऊ साहेब रंगारी यांचे

दवाखान्यांतील शास्त्रोक्त तयार केलेलीं

रामबाण औषधें खालील पत्यावर

मागवा. खुलासा पत्रद्वारें.

वैद्य काशीनाथ ठकुजी जाधव.

भाऊ साहेब रंगारी यांचा वाडा.

शालूकराचा बोळ, बुधवार पेठ.

पुणे सिटी.

जपानचा— [कि. ·।· ट. ह. ८८॥].

राष्ट्र–भक्ति–प्रदीप.

लेखक–ज्वालामुखी.

पुणे सदाशिव पेठ, ८१९ } त्र्यंबक गुरुनाथ काळे.